
КОТ ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України,
Україна, м. Київ
e-mail: akot@antikalaw.com.ua
ORCID 0000-0002-7284-4507

УДК 347.122

Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав

У статті аналізується проблематика визначення меж здійснення суб'єктивних цивільних прав. Розглядаючи суб'єктивні цивільні права в їх динаміці, автор приділяє значну увагу їх обмеженням та обтяженням, досліджує етимологію виникнення терміна «межі здійснення цивільних прав», його філософську складову. Значна увага приділяється розумінню терміна «межі здійснення суб'єктивних цивільних прав» та його трансформації в дореволюційний період, радянський період та на сучасному етапі розвитку українського цивільного права через призму діючого законодавства України. Автор наголошує на існуванні індивідуальних та загальних меж здійснення суб'єктивних цивільних прав, а також указує на відсутність єдиного підходу до розуміння категорії «межі здійснення суб'єктивних цивільних прав» у сучасній цивілістиці.

Ключові слова: суб'єктивне цивільне право, здійснення цивільних прав, межі здійснення цивільних прав, обмеження цивільних прав, обтяження.

У юридичній літературі навіть стосовно такого найбільш повного, абсолютного та недоторканного суб'єктивного права, як особи на річ (права власності), неодноразово відзначалось, що не є безмежними ані саме це право, ані принцип його непорушності, не кажучи вже про суб'єктивні права загалом. Цю тезу підтверджує і Верховний Суд України, наголошуючи, що правомочності власника не є безмежними [1, с. 17].

Значення права, як зауважував І. О. Ільїн, полягає в тому, що воно є м'яким засобом виховання людей до суспільного життя. Кожна людина має привчити себе до того, щоб доброю волею обмежувати свої вимоги, беручи до уваги, що інші також мають право жити й здійснювати свої інтереси. Обмежуючи свободу кожного певними межами, право забезпечує йому за це безперешкодне і спокійне користування своїми

правами, тобто гарантує йому свободу всередині цих меж. Свобода кожної людини сягає лише тієї межі, після якої починається свобода інших людей. Прагнучи встановити ці межі, право сприяє тому, щоб у суспільному житті людства царював порядок, заснований на свободі [2, с. 83]. Також С. М. Трубецької наголошував, що сутність права виражається, з одного боку, у наданні особі певної сфери зовнішньої свободи, а з другого боку – в обмеженні цієї сфери. Така ж функція властива і природному праву, але воно як право моральне за самою природою завжди вимагає, щоб зовнішня свобода була надана саме в тих межах, які виправдовуються цілями добра. Безмежна свобода окремої особи була б не тільки запереченням права, але й прямою протилежністю добра [3, с. 59].

Таким чином, свобода кожної окремої особи в суспільстві можлива лише тоді, коли вона має певні межі. Те саме стосується і суб'єктивного цивільного права як юридично гарантованої свободи особи.

Водночас в юридичній літературі широко використовуються споріднені категорії. Зокрема, разом із категорією «межі здійснення прав» науковці оперують категоріями «межі права», «обмеження права», «обмеження здійснення права», «обтяження права». При цьому у зазначені терміни вкладається різний зміст, унаслідок чого у доктрині відсутнє їх усталене розуміння в системному взаємозв'язку. Отже, наукове дослідження проблематики меж здійснення суб'єктивних прав доцільно розпочати саме з аналізу етимології та співвідношення вказаних правових категорій.

З етимологічної точки зору поняття «межа», як правило, означає лінію поділу певної території, кордон; кордон поділу, розрізнення певних явищ, предметів тощо; кінець, край чого-небудь і т. д.

З урахуванням наведеного, оскільки суб'єктивне цивільне право є мірою свободи суб'єкта у взаємовідносинах з іншими особами, слушною вбачається думка про те, що межа суб'єктивного права є встановленою мірою поведінки особи [4, с. 255]. Іншими словами, межа суб'єктивного права як моделі поведінки визначається тими правомочностями, які входять до змісту цього права. Якщо право оренди передбачає правомочності володіння та користування річчю (ч. 1 ст. 759 ЦК України), то саме ці правомочності визначають межі права наймача і, наприклад, правомочність розпорядження знаходиться за межами його права.

Що стосується поняття «обмеження прав», то його розуміння видається не таким очевидним, особливо в контексті співвідношення із категорією «обтяження прав».

У дореволюційній цивілістичній літературі обмеження протиставлялися правам третіх осіб на майно, які визнавалися обтяженнями. Відомий цивіліст Д. І. Мейер, зокрема, протиставляв обмеження права власності правам інших осіб на цю річ та відзначав, що обмеження не складають права на чужу річ, тому що таке право вже виділене з права власності, а обмеження становлять його межу. Власник унаслідок обмеження права власності позбавляється можливості вчинити ту чи іншу дію стосовно речі, тоді як без обмеження

він відповідно до належного йому права міг би цю дію вчинити; або власник внаслідок обмеження права власності зобов'язується допустити ту чи іншу дію стосовно речі з боку іншої особи, тоді як без обмеження міг би й не допускати цього. Але ніколи власник унаслідок обмеження права власності не зобов'язується вчинити певну активну дію [5, с. 306–307]. Пізніше подібну позицію сформулював Г. Ф. Шершеневич, який зазначив, що обмеження права власності мають на увазі лише стиснення власника через третіх осіб у здійсненні свого права, але не дають третім особам права на чужу річ. Останній меті слугують, головним чином, сервітути як права третіх осіб, унаслідок яких власник зустрічається у здійсненні свого права із законними обмеженнями – це стиснення власника у здійсненні його права, унаслідок яких забезпечуються інтереси третіх осіб [6, с. 292–293].

Узагальнюючи наведені думки, можна стверджувати, що в дореволюційний період доктрина приватного права розрізняла межі права (як набір правомочностей), обмеження права (як стиснення суб'єкта права у здійсненні цього права) та обтяження права (як права третіх осіб на майно).

Доробок науковців минулих часів, на жаль, не завжди враховується сучасними вченими, що зумовлює плутанину у поняттях та визначеннях. Так, інколи права на чужі речі кваліфікуються як обтяження права власності, а подекуди розглядаються як «обтяження (обмеження)», тобто, очевидно, вказані поняття використовуються як синоніми. Деякі автори розуміють обтяження як

вид обмежень права. Окремі дослідники визначають обмеження як тимчасову неможливість реалізації або ускладнення здійснення окремих правомочностей права.

Є. О. Мічурін на підставі спеціального дослідження дійшов висновку про те, що обмеження прав – це елемент механізму правового регулювання, спрямований на охорону прав суспільства, інших уповноважених осіб, здатний за допомогою специфічних законодавчих заборон, обов'язків чи дозволів впливати на *звуження змісту суб'єктивного цивільного права та ускладнення його здійснення* [7, с. 130] (курсив мій. – О. К.).

Іншу позицію поділяє Г. Г. Харченко, на думку якого обмеженням речового права є *встановлене законом утиснення права у вигляді загальної заборони* носію речового права вчиняти певну дію щодо належного йому об'єкта, тоді як обтяження – це встановлене у відповідності до правочина або акта суб'єкта владних повноважень *стиснення індивідуального характеру у вигляді заборони або права іншої особи*, що покладає на носія речового права обов'язок утримуватися від певної дії [8, с. 336] (курсив мій. – О. К.).

У свою чергу, М. О. Стефанчук зауважує, що обмеження виражають негативний аспект, а саме – забороняють (звужують чи виключають) окремі можливості для здійснення суб'єктом свого права і цим вони відрізняються від меж здійснення права, які відображають позитивний аспект у здійсненні суб'єктом свого права, тобто ними встановлюються можливі (дозволені чи незаборонені) варіанти поведінки суб'єкта [9, с. 62].

Відсутність єдиного доктринального підходу до вирішення зазначеної проблеми в сучасній науці цивільного зумовила недосконалість правового регулювання обмеження прав на законодавчому рівні. Так, згідно з ч. 1 ст. 3 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» обтяження розглядається як право обтяжувача на рухоме майно боржника або обмеження права боржника чи обтяжувача на рухоме майно, що виникає на підставі закону, договору, рішення суду або з інших дій фізичних і юридичних осіб, з якими закон пов'язує виникнення прав і обов'язків щодо рухомого майна. Отже, обмеження права визнано вказаним законом різновидом обтяжень права. При цьому до обтяжень віднесені такі різні за правовою природою та сутністю категорії, як застава (ст. 21), передача рухомого майна власником у строкове володіння та користування іншій особі, у тому числі згідно з договором найму (ст. 34), відступлення права вимоги (ст. 34), накладення арешту на рухоме майно на підставі рішень уповноважених органів (ст. 37) тощо.

Інше співвідношення обмежень та обтяжень було закладено в Законі України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» від 01.07.2004 р. Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 2 вказаного Закону обмеження речових прав на нерухоме майно (обтяження нерухомого майна) – обмеження або заборона розпорядження нерухомим майном, установлена відповідно до правочину (договору), закону або актів органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб, прийнятих у межах пов-

новажень, визначених законом. Наведене формулювання дає підстави для висновку про те, що на момент прийняття цього нормативного акта законодавець прирівнював обмеження прав до обтяження майна.

У подальшому, щоправда, цей підхід був змінений і в чинній редакції Закону він має назву «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», а до обтяжень віднесена заборона розпоряджатися та/або користуватися нерухомим майном, яка встановлена або законом, або актами уповноважених на це органів державної влади, їх посадових осіб або яка виникає на підставі договорів (п. 5 ч. 1 ст. 2 Закону). У будь-якому разі, навіть за такого формулювання, відчувається різниця в розумінні юридичних категорій із визначеннями, наданими в Законі України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень».

Аналіз відповідних норм ЦК України як основного стрижневого акта цивільного законодавства України дає підстави для висновку про те, що терміни «обмеження» і «обтяження» вживаються як різні за змістом правові категорії. Зокрема, згідно з ч. 3 ст. 1241 ЦК України будь-які обмеження та обтяження, встановлені у заповіті для спадкоємця, який має право на обов'язкову частку у спадщині, дійсні лише щодо тієї частини спадщини, яка перевищує його обов'язкову частку. Окрім того, поняття «обтяження» застосовується в контексті існування прав третіх осіб (ч. 2 ст. 839 ЦК України), в тому числі сервітуту (п. 1 ч. 1 ст. 406 ЦК України).

Водночас далеко не в усіх нормах ЦК України законодавець послідовно

розмежує категорії «обмеження права» та «обмеження здійснення права». Так, у ст. 274 ЦК України встановлено можливість та порядок обмеження особистих немайнових прав фізичної особи. У силу приписів ч. 3 ст. 586 ЦК України правочин, яким обмежується право заставодавця заповідати заставлене майно, є нікчемним. Натомість в інших нормах ЦК України йдеться про можливість та порядок обмеження права неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися своїми доходами (ч. 5 ст. 32), обмеження фізичної особи у здійсненні права на пересування (ч. 4 ст. 313), обмеження діяльності власника (ч. 7 ст. 319) та здійснення права власності (частини 1–2 ст. 321), обмеження здійснення права інтелектуальної власності (ч. 3 ст. 418).

У нормах Земельного кодексу України також виділяються категорії «обмеження у використанні земельних ділянок» та «обтяження прав на земельну ділянку», що підтверджується назвою та змістом ст. 110 вказаного Кодексу. Проте, як впливає з положень ст. 111 ЗК України, розуміння зазначених понять у цьому нормативно-правовому акті відрізняється від того змісту, який вкладається в дані терміни в інших законах. Так, відповідно до ч. 1 ст. 111 ЗК України обтяження прав на земельну ділянку встановлюється законом або актом уповноваженого на це органу державної влади, посадової особи, або договором шляхом встановлення заборони на користування та/або розпорядження, у тому числі шляхом її відчуження. Отже, на відміну від ЦК України у нормах ЗК України обтяження пов'язуються не із правами третіх

осіб на річ, а із встановленням заборони вчинення певних дій суб'єктом права. У свою чергу, згідно із ч. 2 ст. 111 ЗК України законом, прийнятими відповідно до нього нормативно-правовими актами, договором, рішенням суду можуть бути встановлені такі обмеження у використанні земель: а) умова розпочати і завершити будову або освоєння земельної ділянки протягом встановлених строків; б) заборона на провадження окремих видів діяльності; в) заборона на зміну цільового призначення земельної ділянки, ландшафту; г) умова здійснити будівництво, ремонт або утримання дороги, ділянки дороги; ґ) умова додержання природоохоронних вимог або виконання визначених робіт; д) умови надавати право полювання, вилову риби, збирання дикорослих рослин на своїй земельній ділянці в установлений час і в установленому порядку.

Вирішуючи поставлену проблему щодо розуміння наведених цивілістичних категорій, на нашу думку, слід виходити з того, що обтяженням, з урахуванням етимології слова, мають позначатись права третіх осіб на відповідне майно суб'єкта права, оскільки в такому разі він змушений терпіти втручання третіх осіб у сферу його свободи. Тобто права цих третіх осіб є додатковим тягарем для суб'єкта права. Отже, у цьому контексті варто визнати обґрунтованість висновку про те, що обтяженнями є такі ускладнення для власника, які залежні від його права і являють собою додаткові права інших осіб на його річ [10, с. 33], хоча й використання слова «ускладнення» в цій тезі вдалими визнати не можна.

У свою чергу, обмеження з етимологічної точки зору характеризується як установлення певних меж чого-небудь; зв'язування чогось обмежувальними умовами; недопущення поширення чого-небудь; локалізація; межа чого-небудь; відділення, відгородження чогось від іншого; правило, настанова, що обмежує чий-небудь права, дії та ін. [11, с. 810]. Отже, принаймні за своїм походженням термін «обмеження» пов'язується із зміною (звуженням) меж певного явища.

Оскільки в нормах чинного законодавства і доктрині зазвичай іде мова про обмеження права, логічно припустити, що в даному випадку звужуються межі суб'єктивного цивільного права. Але суб'єктивне право є абстрактною моделлю поведінки та його зміст визначається певним набором і характером правомочностей уповноваженого суб'єкта. За таких обставин обмеження права полягає у виключенні з цього права окремих правомочностей.

У науковій літературі була висловлена думка про те, що обмеження можуть зводитися до вилучення окремої правомочності зі змісту суб'єктивного права, що, начебто, відбувається при арешті, унаслідок якого власник позбавляється правомочності розпорядження. Однак така думка потребує додаткового обґрунтування. Вилучення із суб'єктивного права бодай однієї правомочності матиме наслідком істотну видозміну суб'єктивного права. Так, якщо з права власності виключити правомочність розпорядження, то воно трансформується в право наймача. Більше того, той-таки арешт майна як класичне обмеження права власності не передбачає

жодної зміни меж самого права власності, а тим більше вилучення правомочностей зі складу цього права. Підтвердженням цього є, зокрема, положення п. 5 ч. 3 ст. 11 Закону України «Про виконавче провадження», якими державний виконавець наділений правом накладати арешт на майно боржника, опечатувати, вилучати, передавати таке майно на зберігання та реалізовувати його в установленому законодавством порядку.

Таким чином, слушною вбачається висловлена науковцями думка про те, що державний виконавець під час здійснення виконавчого провадження реалізує чуже майно [12, с. 218], а точніше – належне боржнику майно, що прямо впливає з наведеної норми закону. Отже, накладення арешту на майно боржника не означає втрату ним права власності чи виключення з цього права окремих правомочностей – арешт спрямований лише на те, щоб не допустити фактичного вчинення боржником дій, які він загалом має право вчинити як власник майна.

На наш погляд, слід підкреслити, що при обмеженні права може мати місце не тільки повна неможливість здійснити право, а й часткове «утиснення» такої можливості, у тому числі тоді, коли особі забороняється конкретний спосіб здійснення права.

Викладене дає підстави стверджувати, що явища, які в сучасній науковій літературі та законодавстві йменуються «обмеженнями права», у дійсності є обмеженнями здійснення суб'єктивних прав. У цьому полягає сутнісна відмінність між обмеженнями та обтяженнями, оскільки останні виступають тяга-

рем саме для суб'єктивного права. Обтяження можуть «звужувати» межі здійснення суб'єктивного права уповноваженої особи, однак це є лише наслідком обтяження і до того ж наслідком необов'язковим.

Так, установлення сервітуту не перешкоджає власнику в здійсненні права власності. Натомість право наймача дає особі можливість фактичного володіння та користування річчю, а оскільки володіти об'єктом може тільки одна особа, то здійснення цього права наймача унеможливорює здійснення власником правомочностей володіння та користування цим майном.

Що стосується меж здійснення суб'єктивних прав, то у цивілістичній доктрині також відсутнє єдине розуміння цієї категорії. В. П. Грибанов розглядав питання меж здійснення права в контексті проблеми зловживання правом [13, с. 25]. На думку М. О. Стефанчука, межі здійснення суб'єктивного права – це передбачені актами цивільного законодавства чи правочином особи, якими уповноважена особа може набути ті можливості, що містяться в юридичному закріпленні цих прав. Це визначення автор у подальшому уточнює, зазначаючи, що межі здійснення права відображають позитивний аспект у здійсненні суб'єктом свого права, тобто ними встановлюються можливі (дозволені чи незаборонені) варіанти поведінки суб'єкта, а обмеження виражають негативний аспект, а саме – забороняють (звужують чи виключають) окремі можливості для здійснення суб'єктом свого права [9, с. 51, 62].

У цій частині доцільно відштовхуватись від загального розуміння межі як

кордону, розмежувальної лінії між двома явищами. З цих позицій межі здійснення суб'єктивних прав убачаються правовою категорією, яка дозволяє кваліфікувати фактичні дії суб'єкта права як правомірні чи неправомірні.

Найбільш загально межі здійснення суб'єктивних цивільних прав визначено у ст. 13 ЦК України. Так, цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства. Водночас аналіз норм цивільного законодавства і доктрини дає підстави стверджувати, що натеper можливо вести мову про наявність трьох рівнів закріплення меж здійснення суб'єктивних цивільних прав: на рівні договору, на рівні законодавства та на рівні принципів здійснення суб'єктивних цивільних прав.

Зокрема, ч. 1 ст. 13 ЦК України прямо встановлює, що межі здійснення суб'єктивних прав можуть встановлюватись у договорі. Зазначена норма істотно впливає на розуміння категорії меж здійснення суб'єктивних цивільних прав. На нашу думку, встановлення меж здійснення суб'єктивних прав можливе тільки на рівні принципів і, очевидно, закону, тобто як загальних вимог до здійснення будь-яких прав або ж певного виду суб'єктивного права.

Однак за такого підходу неможливо пояснити, яким чином межі здійснення права можуть бути встановлені в договорі, який у цивільному праві виступає найефективнішим регулятором правовідносин сторін. Аналізуючи позицію В. П. Грибанова, слід більш детально пояснити, що саме в ній є суперечливим – хоча б з позицій чинного законодавства, сучасної доктрини.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 626 ЦК України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Іншими словами, договір є індивідуальним актом і завжди поширює свою регулятивну дію на визначене коло осіб. У зв'язку із цим він не може встановити межі здійснення суб'єктивних прав, як їх розумів В. П. Грибанов. За умов, якщо сторони уклали договір купівлі-продажу, межі здійснення права вимоги покупця передусім визначаються цим договором. Сторони в договорі можуть установити особливі правила пред'явлення покупцем такої вимоги, які не передбачені в законі, наприклад установити, що право вимоги здійснюється покупцем шляхом викладення вимоги у письмовому документі із засвідченням нотаріусом підпису уповноваженої особи покупця, однак у такий спосіб встановлюються індивідуальні обмеження здійснення відповідного права вимоги.

На другому рівні знаходяться «звичайні» норми законодавства України, які також визначають межі вільного розсуду суб'єкта права під час здійснення останнього. Як відзначав Дж. Локк, свобода людей в умовах існування системи правління – це свобода слідувати власному бажанню в усіх випадках, коли цього не забороняє закон [14, с. 274–275]. З урахуванням загального наукового вчення про закон у приватному праві вбачається очевидним, що в його нормах установлюються, серед іншого, межі свободи особи під час здійснення суб'єктивних прав.

Установлення таких меж можна проілюструвати прикладом приписів п. «а»

ч. 1 ст. 91 та п. «а» ч. 1 ст. 96 ЗК України, згідно з якими власники земельних ділянок та землекористувачі зобов'язані забезпечувати використання земельних ділянок за цільовим призначенням. Покладення цих обов'язків на власників та землекористувачів не може вважатись обмеженням їх прав, оскільки в даному випадку встановлюються вимоги до будь-якої діяльності будь-яких осіб з використання землі, навіть незалежно від виду (типу) права, яке здійснюється. Така вимога закону не індивідуалізована, тоді як обмеження завжди звужують загальні межі здійснення певного права.

У контексті аналізу меж здійснення суб'єктивних прав, об'єктом яких є земельна ділянка, становить інтерес також ч. 1 ст. 103 ЗК України, відповідно до якої власники та землекористувачі земельних ділянок повинні обирати такі способи використання земельних ділянок відповідно до їх цільового призначення, при яких власникам, землекористувачам сусідніх земельних ділянок завдається найменше незручностей (затіннення, задимлення, неприємні запахи, шумове забруднення тощо). Цими положеннями закону, на наш погляд, також встановлюються межі здійснення суб'єктивного права користування земельною ділянкою, однак у них, по суті, конкретизується принцип добросовісності як засади, що обумовлює необхідність урахування в процесі здійснення права прав та законних інтересів інших учасників цивільних правовідносин.

Оскільки такі принципи, як добросовісність, розумність та справедливість, установлені нормативно (п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК України), до певної міри вказівка у ч. 1 ст. 13 ЦК України на закон

як джерело встановлення меж здійснення суб'єктивних прав може виправдати обрану законодавцем дворівневу систему закріплення цих меж. У той же час такий принцип, як здійснення суб'єктивного цивільного права у відповідності до його мети, нормативно не закріплений. У зв'язку із цим доцільно або окремо вказати на нього у ч. 1 ст. 13 ЦК України, або ж визначити в цій нормі принципи як окреме джерело визначення меж здійснення суб'єктивних цивільних прав. Так, зокрема, принципи здійснення суб'єктивних цивільних прав визначають найбільш загальні вимоги до фактичної поведінки особи під час реалізації закріплених у суб'єктивному праві можливостей. Відповідно недотримання цих вимог свідчить про вихід особи за кордони наданої суб'єкту свободи, тобто за межі здійснення суб'єктивного права.

З урахуванням наведеного приписи ч. 1 ст. 13 ЦК України є беззаперечним підтвердженням того, що встановленням обмежень здійснення суб'єктивного права визначаються й межі здійснення цього права.

На підставі наведеного можна стверджувати, що залежно від юридичної конструкції існують індивідуальні межі здійснення цивільних прав – тобто межі, установлені самими сторонами на рівні договору, а отже, це найвищий рівень деталізації таких обмежень; загальні межі – звичайні норми законодавства, які, як правило, є диспозитивними, а відтак діють лише за відсутності встановлення індивідуальних меж сторонами договору; та надзагальні межі здійснення суб'єктивних цивільних прав, які діють за відсутності будь-яких інших обмежень у договорі або у законі.

Список використаних джерел

1. Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ / підгот. Л. І. Григор'єва, С. В. Павловська // Вісник Верхов. Суду України. – 2013. – № 12 (160).
2. Ильин И. А. Общее учение о праве и государстве / И. А. Ильин // Собрание сочинений : в 10 т. Т. 4 / сост. и коммент. Ю. Т. Лисицы. – М. : Рус. кн., 1994. – С. 45–147.
3. Трубецкой Е. Н. Энциклопедия права / Е. Н. Трубецкой. – М. : Рус. Труд, 1907. – 224 с.
4. Кузнецова Н. С. Развитие гражданского общества и современное частное право Украины / Н. С. Кузнецова // Вибрані праці. – К. : Юрид. практика, 2014. – С. 233–256.
5. Мейер Д. И. Русское гражданское право / Д. И. Мейер. – 3-е изд. – СПб. : Тип. Н. Тиблена и Ко, 1864. – 790 с.
6. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. Т. I / Г. Ф. Шершеневич. – 11-е изд. – М. : Изд. Бр. Башмаковых, 1914. – 483 с.
7. Мічурін Є. О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (теоретико-правовий аспект) : монографія / Є. О. Мічурін. – Х. : Юрsvіт : НДІ прив. права та підприємництва АПрН України, 2008. – 482 с.
8. Харченко Г. Г. Речові права : монографія / Г. Г. Харченко. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 432 с.
9. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : монографія / М. О. Стефанчук. – К. : КНТ, 2008. – 184 с.
10. Розгон О. В. Межі та обмеження права власності : монографія / О. В. Розгон. – Х. : ФОП Лисяк Л. С., 2006. – 188 с.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.

12. Черепахин Б. Б. Виндикационные иски в советском праве / Б. Б. Черепахин // Черепахин Б. Б. Труды по гражданскому праву. – М. : Статут, 2001. – С. 171–224.
13. Грибанов В. П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав / В. П. Грибанов // Осуществление и защита гражданских прав. – М. : Статут, 2001. – С. 20–212.
14. Локк Дж. Два трактата о правлении / Дж. Локк // Сочинения : в 3 т. Т. 3 / пер. с англ. и лат. ; ред. и сост. А. Л. Субботин. – М. : Мысль, 1988. – С. 135–405.

References

1. Hryhorieva, S. V., Pavlovska S. V. (2013). Analiz deiakykh pytan zastosuvannia sudamy zakonodavstva pro pravovlasnosti pry rozhladi tsyvilnykh sprav. Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy, 12(160).
2. Ilin, I. A. (1994). Obshcheucheniie o praveigosudarstve. In Y. T. Lisitsa (Ed.) Sobraniie sochinenii: V 10 t. T. 4 (pp. 45-147). M.: Russkaya Kniga.
3. Trubetskoy, E. N. (1907). Entsiklopediia prava. M.: Russkiy Trud.
4. Kuznetsova, N. S. (2014). Razvitiie grazhdanskoho obshchestva i sovremennoe chastoie pravo Ukrainy. N. S. Kuznetsova Vybrani pratsi (pp. 233-256). Kyiv: Yuridicheskaia Praktika.
5. Meyer, D. I. (1864). Russkoie grazhdanskoe pravo (3d ed.). St. Petersburg: Tipografia N. Tiblenai Ko.
6. Shershenevich, G. F. (1914). Uchebnik russkoho grazhdanskoho prava. Tom I. (11th ed.). M.: Izdanie Br. Bashmakovykh.
7. Michurin, Ye. O. (2008). Obmezheniia mainovykh prav fizychnykh osob (teoretyko-pravovyi aspekt): Monohrafiia. Kharkiv: Yurysvit, NDI Pryvatnohopravatapidpriemnytstva APrNU Ukrainy.
8. Kharchenko, H. H. (2015). Rechovi prava: monohrafiia. Kyiv: Yurinkom Inter.
9. Stefanchuk, M. O. (2008). Mezhi i diisnennia subiektivnykh tsyvilnykh prav: monohrafiia. Kyiv: KNT.
10. Rozhgon, O. V. (2006). Mezhi ta obmezheniia prav vlasnosti: Monohrafiia. Kharkiv: FOP Lysiak L. S.
11. Busel, V. T. (Ed.). (2005). Velykyi tumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. idopov.). Kyiv; Irpin: Perun, 2005.
12. Cherepahin, B. B. (2001). Vindikatsionnye iski v sovetskom prave. Trudy pogrzhhdanskou pravu. (pp. 171-224). M.: Statut.
13. Griбанov, V. P. (2001). Predeli osushchestvleniia i zashchity grazhdanskikh prav. Osushchestvlenie i zashchita grazhdanskikh prav. – M.: Statut.
14. Lokk, Dzh. (1988) Dva traktata o pravlenii: V 3 t. T. 3. (A. L. Subbotin, Trans., Ed.). (pp. 135-405). M.: Misl.

Кот А. А., кандидат юридических наук, старший научный сотрудник отдела проблем частного права Научно-исследовательского института частного права и предпринимательства имени академика Ф. Г. Бурчака Национальной академии правовых наук Украины, Украина, г. Киев

e-mail: akot@antikalaw.com.ua

ORCID 0000-0002-7284-4507

Пределы осуществления субъективных гражданских прав

Данная статья посвящена проблематике определения пределов осуществления субъективных гражданских прав. В рамках данного исследования автор проводит последовательный анализ этимологии понятия «пределы осуществления гражданских прав», рассматривает философские, а также иные предпосылки развития данной категории и ее закрепления в нормах права. Уделено внимание трансформации восприятия пределов осуществления субъективных гражданских прав в дореволюционном гражданском праве, гражданском праве советского периода и в современной цивилистике. Отдельное внимание уделено отсутствию единого подхода к восприятию данной категории в современном праве.

Ключевые слова: субъективное гражданское право, осуществление гражданских прав, пределы осуществления гражданских прав, ограничения гражданских прав, обременения.

Kot O. O., Ph. D. (Law). Senior research officer at the Scientific Research Institute of the Private Law and Entrepreneurship n.a. F. Burchak of the National Academy of Legal Science of Ukraine, Ukraine, Kyiv

e-mail: akot@antikalaw.com.ua

ORCID 0000-0002-7284-4507

Limits of Exercising of Subjective Civil Rights

This article deals with the problems of determining the limits of the subjective civil rights exercising. In this study the author conducts a consistent analysis of the etymology of the concept of «limits of exercising of civil rights», examines the philosophical and other prerequisites for the development of this category and its consolidation in the law. A thorough introduction is provided to the transformation of the perception of the limits of the subjective civil rights exercising in the pre-revolutionary civil law, in civil law of the Soviet period and in modern civil law. Special attention is paid to the lack of a unified approach to the perception of this category in modern law. An absence of the unified theoretical approach in the Ukrainian civil law in solving this issue resulted in imperfection of the legal regulation of the limits of exercising of subjective civil rights on the legislative level. The author grounds in the article the correctness of usage the term «limits of exercising of subjective civil rights» instead the term «limits of subjective civil rights». Also the author states that there are three levels of the limits of exercising of rights: individual, general and over-general.

Key words: subjective civil law, subjective civil rights exercising, limits of exercising of civil rights, restrictions on civil rights, encumbrances.